

АНАЛИ

ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

АПФ, година XXXIX, Београд, бр. 1–3, јануар–јуни 1991, стр. 1–367

UDK 34/35

YU—ISSN 0003—2565

*др Ратко Марковић,
редовни професор Правног факултета у Београду*

ПОВЕСТ ФАКУЛТЕТСКОГ ЧАСОПИСА

У години у којој прославља век и по свога постојања, Правни факултет у Београду бележи још један јубилеј – 85 година факултетског часописа. Први факултетски часопис био је „Архив за правне и друштвене науке“, који је као „орган Правног факултета Универзитета Београдског“ излазио у три кола. Разлог томе су светски ратови, за време којих „Архив“ није излазио. На самом почетку трећег кола „Архив“ 1946. мења издавача – уместо Правног факултета у Београду, његов издавач постаје Удружење (савез) правника Југославије. И данас је „Архив“ орган тог Удружења. Док је био орган Правног факултета у Београду, „Архив“ је имао следеће главне и одговорне уреднике: Косту Куманудија, Драгољуба Аранђеловића, Чедомиља Митровића, Михаила Илића, Ђорђа Тасића и Јована Ђорђевића.

Пошто је остао без свог часописа, Правни факултет у Београду је, иницијативом групе наставника предвођених проф. Михаилом Константиновићем, покренуо нови часопис – „Анали Правног факултета у Београду“. Часопис је најпре излазио тромесечно, а од 1969. двомесечно. Главни и одговорни уредници „Анала“ били су: Михаило Константиновић, Милан Бартош, Војислав Бакић, Војислав Симовић и, садашњи, Обрен Станковић.

Кључне речи: *Правни факултет у Београду. – „Архив за правне и друштвене науке“. – „Анали Правног факултета у Београду“. – Уредник – Рубрика.*

Рођење Правног факултета у Београду, од којег је прохујао век и још половина века, несумњиво је прворазредна прослава једне националне културе, датум од којег је држава почела за себе да школује најпотребнији кадар уместо да га увози са стране. То је датум од којег је у Србији почело да се ствара право као наука и струка, разуме се с ослонцем на знања која су утврдила и продуцирала старије културе, са дужом традицијом националне државности.

Век и по од постанка Правног факултета у Београду је, по природи ствари, повод прославе, али управо да би се допринело њеној пуноћи, потребно је указати и на неке „споредне“ и „ситније“ датуме везане за Правни факултет у Београду, који одавно уживају статус културних и националних институција. Допринос тих институција српској култури и правној науци је такав и толики да се већ распрострањено привид као да оне постоје одвојено од Правног факултета и имају некакав свој самостални живот. Историја Правног факултета у Београду толико је богата, да је он у стању да крчми од

ње читаве деценије и даје их другима. Ти други су његови органи, оруђа помоћу којих је Правни факултет у Београду век и по вршио своју узвишену мисију.

Међу тим органима, један од најславнијих, који је своју славу већ и независно од факултета прослављао, јесте факултетски часопис. Ове године је и „Архив за правне и друштвене науке”, који је Правни факултет у Београду основао далеке 1906. године, слављеник. У њој је он навршио 85 година од свог оснивања. Оно што нису постигли светски ратови, да органе отргну од тела које им удахњује живот, постигла је револуција. После револуције, орган Правног факултета у Београду, „Архив за правне и друштвене науке”, отет је од свога оца-оснивача и овенчан научном и стручном славом, која је била неспорна, предат у руке једној организацији која је тек створена – Удружењу (касније савезу удружења) правника Југославије. „Архив” је тако постао орган тог удружења. Догодио се тако парадокс могућ само у револуционарно или непосредно постреволуционарно време. Неко ко за собом има историју и име постао је орган неког ко се тек појавио и за којег никада није сигурно да ће икада направити име.

„Архив” се појавио у време великог политичког и културног препорода у Срба (1903–1914), када је ондашња Краљевина Србија доживела чудесан преображај и када је за кратко време у једној малој држави, затуреној негде у тами Балкана, тог вечног „огњишта рата”, у држави коју су стално потресали државни удари, дворске револуције, лични режими, октроисани устави и крваво угушиване побуне опозиције, стасала за оно време напредна парламентарна монархија, која уводи поредак у земљи, организује свој политички живот, подиже привреду, припрема се за рат, шири просвету, унапређује науку. Ослобођене дугогодишњег личног режима силне националне енергије добиле су простор и могућност за рад, што је све водило несумњивој политичкој зрелости, привредном полету и препороду у науци и уметности.

У то време, међу „15 дневних политичких листова, 6 политичких и сатиричних листова који излазе недељно, 15 књижевних и научних часописа и 44 стручна часописа као органа појединих друштава, установа и корпорација”, за које Скерлић у свом „Историјском прегледу српске штампе” наводи да су објављивани 1911. године у Београду, налази се, као једна од свега две – три тадашње публикације које излазе и данас, и „Архив за правне и друштвене науке”.

Први број „Архива” изашао је из штампе 25. фебруара 1906. Име часописа латинског је порекла, а и онда су се као и данас њиме називали многи стручни часописи у свету. У имену је изражена суштина права као науке и професије. Оно се може разумети и савладати само уз помоћ свих друштвених наука, а нипошто се не може свести на регуле и акте, који су спољни изрази права. На том првом броју „Архива”, па све до краја 1945. стајало је да је то „орган Правног факултета Универзитета Београдског”. У том првом броју „Архива”, архивирали су за историју своје чланке, поред осталих, Никодим Милаш, Гига Гершић, Андра Ђорђевић, Слободан Јовановић, Живојин Перић и Момчило Нинчић, у судској хроници појављује се име Чедо Митровића, а у административној Косте Куманудија, док је писац приказа Драгољуб Аранђеловић. Архив је тада излазило месечно (стари професори веле да је сваког 25. у месецу на њиховом радном столу обавезно стајао примерак „Архива”), а његови први главни уредници били су професори Коста Кумануди и Драгољуб Аранђеловић.

Проф. Коста Кумануди (1874–1962), који је докторирао у Паризу и био аутор познатог система административног права, био је и вишегодишњи предатни посланик Уставотворне и Народне скупштине и предатни министар финансија. Проф. Драгољуб Аранђеловић (1873–1950) докторирао је у Роштоку, у Немачкој, а био је писац система процесног права, редактор бројних закона и њихов коментатор. Уз то, писац је и уибеника породичног, наследног, општег дела облигационог и римског права. Поред оволике радности на пољу науке, стизао је да се бави и политиком: у Краљевини Србији

био је министар правде, у Краљевини СХС народни посланик и општински одборник, а у Краљевини Југославији, под Уставом од 1931. именован је за сенатора. Писао је много и о разноврсним проблемима, па је зато за живота био називан „српским доктором Тулузом“. Уредник „Архива“ у 1911. години био је само проф. Кумануди, а од 1912. године заједно са проф. Чедомиљом Митровићем.

У свом првом колу (од 25. фебруара 1906. до 25. маја 1914, када је Правни факултет престао да ради, а „Архив“ престао да излази), „Архив“ је на својим страницама објављивао чланке из следећих грана права, односно научних дисциплина: историје права; грађанског права и грађанског судског поступка; трговачког, меничног и стечајног права; кривичног права; међународног јавног права; државног права; црквеног права, као и из економских и финансијских наука. У бројевима из првог кола јављају се и такви сарадници као што су: Стојан Новаковић, Михаило Гавриловић, Валтазар Богишић, Андра Ђорђевић, Живојин Перић, Слободан Јовановић, Гига Гершић, Божидар Марковић, Никодим Милаш, Момчило Нинчић, Коста Кумануди, Лазар Марковић, Тома Живановић, Миленко Веснић, Лујо Бакотић и други, од којих су неки и носили „Архив“ тих првих неколико година његовог излажења. „Архив“ је међу својим рубрикама као сталне рубрике имао парламентарну, административну и судску хронику. Хронику парламентарног живота је у то време са много стручности и акрибије водио проф. Слободан Јовановић. У почетку излажења „Архива“ постојала је рубрика „Развитак права и правних установа у страним државама“, у којој је Милан Марковић „са својом познатом компетенцијом“ приказивао „важније новине у страним правним књижевностима и законодавствима“.

Да бисмо илустровали где је све „Архив“ био читан и где је све вршио своју мисију, пренећемо једну захвалност „Архива“ из 1908. године: „Г. Вој. Кимпановић, срески писар из Жагубице, скупио је шест претплатника за наш часопис. Захваљујући г. Кимпановићу на пажњи и труду према нашем часопису, који је у толико значајнији што је Жагубица мало место, ми бисмо желели да се и други на њ угледају“.

Од јуна 1914. до августа 1920. године „Архив“ због рата није излазио, да би се потом појавило друго коло „Архива“. До 1933. године уредник тог кола био је проф. Чедомиљ Митровић. Од 1. јануара 1933. године уредник „Архива“ био је проф. Михаило Илић, а од јануара 1940. године проф. Ђорђе Тасић. У току рата „Архив“ није излазио.

Проф. Чедомиљ Митровић (1870–1934) био је редовни професор Правног факултета у Београду, четири пута његов декан и једном ректор београдског Универзитета. Докторирао је у Тибингену, а бавио се црквеним правом. Проф. Михаило Илић (1888–1944) докторирао је у Паризу, био је проректор Београдског универзитета, а уредник „Архива“ био је седам година. Велики противник фашизма и реакционарних система, искрени републиканец и демократа, проф. Илић био је и суптилан и оштроуман правни писац, посебно у области административног и уопште јавног права. Стрелан је од стране Гестапоа. Проф. Ђорђе Тасић (1892–1943) био је редовни професор Правног факултета у Београду и његов декан последњих година пред рат. Један је од наших најистакнутијих филозофа права, објавио је три већа дела, две збирке расправа и преко двеста чланака, а три своја главна дела оставио је недовршена. Заузимањем његовог ученика и следбеника, проф. Радомира Лукића, недавно је САНУ објавила књигу чланака проф. Тасића. И проф. Тасић стрељан је од стране Гестапоа.

У другом колу „Архива“ његови сарадници, поред осталих, били су: Чедомир Марковић, Драгољуб Аранђеловић, Живојин Перић, Слободан Јовановић, Тома Живановић, Данило Ј. Данић, Срећко Чуља, Ђорђе Тасић, Михаило Илић, Федор Тарановски, Драгослав Јовановић, Михаило Чубински, Илија Пржић, Леонид Питамец, Мирко Косић, Александар Соловјев, Јевгеније Спекторски, Лазо М. Костић, Јурај Андраши, Иво Крбек, Марко Костренчић, Михаило Константиновић, Милан Бартош, Фердо Чулиновић,

Јован Стефановић, Јован Ђорђевић, Борислав Благојевић. У парламентарној хроници сарађивали су Слободан Јовановић, Михаило Илић, Ђорђе Тасић, Данило Ј. Данић и Лазо М. Костић.

Колику је бригу „Архив“ водио о својим рубрикама илустроваћемо и овим податком. У рубрици „Прикази књига“, која је данас најкритичнија за многе наше часописе, само за 1937. годину на страницама „Архива“ приказане су четрдесет четири књиге. А ево и имена аутора тих приказа: Живојин Перић, Јован Ђорђевић, Драгољуб Аранђеловић, Милан Бартош, Ђорђе Тасић, Илија Пржић, Љуба Радовановић, Божа В. Марковић, Владимир Симић, Јевгеније Спекторски, Мехмед Беговић, Борислав Благојевић, Љубомир Дуканац, Милан Владисављевић и Бранислав Недељковић.

Године 1940. „Архив“ је имао ове рубрике: Социологија; Филозофија права и општа теорија права; Грађанско право и поступак; Кривично право и поступак; Државно, уставно и административно право; Међународно јавно право; Црквено право; Трговачко, менично и стечајно право; Економске и финансијске науке; Историја Срба у XIX веку; Сталешки проблеми; Преглед новијег законодавства; Економско–финансијска хроника; Међународно–правна хроника; Страни правни живот; Административна хроника; Судска хроника; Књижевни преглед; Оцене и прикази; Белешке.

До 1931. године, када се навршило двадесет и пет година постојања „Архива“ (са наведеним прекидом за време рата), објављено је 38 књига „Архива“ у 216 свезака, што чини око 1200 штампаних табака или близу 20.000 страна. Напомињемо да је и у свом другом колу „Архив“ излазио месечно.

Први број трећег кола „Архива“ изашао је 1945. „Архив“ тада издају наставници Правног факултета у Београду, а уређује га уређивачки одбор у саставу: Бранислав Недељковић, Никола Стјепановић, Љубомир Дуканац и Борислав Благојевић (ниједан није више међу живима). Одговорни уредник био је предатни члан уређивачког одбора, проф. Јован Ђорђевић. Секретар редакције постао је проф. Радомир Лукић, који је и пре рата вршио исту функцију. Те и следеће године „Архив“ је излазио месечно, да би од 1947. почео да излази тромесечно, који темпо излажења има и данас.

У увиднику за први број трећег кола „Архива“ каже се: „Архив је у старој Југославији, то му служи на част и оправдава његово настајање, имао према држави један критичарски, негативан став. Тако је он указивао на противуставне и противзаконите поступке и акте властодржаца старе Југославије. Он је доказивао противуставност злогласне, Обзнане и оспоравао правни и законити карактер новим законодавним и административним мерама ранијег поретка“.

Одмах по изласку првих бројева трећег послератног кола, „Архив“ је постао веома читан часопис. Тако у броју 6–7–8 за 1945. годину стоји обавештење: „Кроз месец дана, на захтев многобројних читалаца, изићи ће поново бр. 1–2 „Архива““.

Године 1946. издавачи „Архива“ престали су бити наставници Правног факултета у Београду. „Архив“ је постао орган Удружења (савеза) правника Југославије. Од тада је „Архив“ престао да постоји као факултетски часопис, који за главног уредника има професора Правног факултета у Београду. Тада је одговорни уредник „Архива“ постао Моша Пијаде, с тим што му се 1952. на тој дужности придружио проф. Јован Ђорђевић. После смрти Моше Пијаде, за уреднике „Архива“ долазе Милош Минић и проф. Јован Ђорђевић. Од 1963. године све до смрти 1989. уредник „Архива“ је само проф. Јован Ђорђевић. Тако је проф. Ђорђевић од готово четрдесет ефективних година уређивања „Архива“ после другог светског рата свега годину дана уређивао „Архив“ као орган Правног факултета у Београду.

Проф. Јован Ђорђевић (1908–1989) све до своје смрти био је водећи конституционалиста и политиколог у послератној Југославији. Докторирао је у Паризу, а богатој научној продукцији придружио је не мање важан рад на послератним југословенским уставима. Преовлађује мишљење да је Устав Југославије од 1963. његово дело. Уз сав тај рад, изузетно је ангажован у

јавном животу земље. Био је помоћник министра за Конституанту, секретар Комитета за законодавство и организацију власти, секретар за законодавство у Савезном извршном већу, председник Правног савета Савезног извршног већа, судија Уставног суда Југославије и председник Уставног суда Србије. У науци ће остати запамен по посебном правцу којим је упутно развитак науке уставног права. Захваљујући изузетној општој култури, дару да мисао изрази у преливима и лакоћи и елегансији у изражавању, тешко да ће се у догледно време наћи следбеник његовог социолошко–политиколошког правца у уставном праву који ће га превазићи. После смрти проф. Јована Ђорђевића вршилац дужности главног и одговорног уредника „Архива“, још увек органа Савеза удружења правника Југославије, постао је проф. Миодраг Јовичић.

Правни факултет у Београду, пошто му је преузет „Архив“, био је без свог часописа пуних седам година. А онда су факултетски наставници, предвођени проф. Михаилом Константиновићем, покренули нови факултетски часопис – „Анале Правног факултета у Београду“. Проф. Константиновић наденуо је и име часопису. Оно је, као иста имена многих часописа у свету, требало да укаже да је факултетски часопис отворена књига у коју се записује из године у годину оно што у области науке, струке и наставе оствари Правни факултет у Београду. На сву срећу, „Анали“, како их је и замислио проф. Константиновић, нису били уско факултетски часопис, него увек широко за све посленике правне струке, југословенски, па и шире часопис. И то, држећи се добре традиције „Архива“ увек „часопис за правне и друштвене науке“.

Први број „Анала“ појавио се 1953. године. На унутрашњем делу његових задњих корица стајало је: „Независно од воље редакције овај број излази са задочњењем од месец дана. Редакција се нада да ће сва четири броја предвиђена за ову годину изаћи до краја децембра“. Ово је, с обзиром на данашње прилике, куриозитет своје врсте. Када је светлост дана угледао четвороброј „Анала“ посвећен његовој тридесетогодишњици, у њему је тада било записано да је у току тридесет година непрекидног излагања „Анала“ на близу 20.000 страница штампаног текста било објављено 1337 чланака и других већих прилога из пера 414 аутора, поред великог броја приказа, бележака и других прилога. Од онда је прошло пуних осам година.

Изажење „Анала“, на срећу, није било прекидано светским ратовима. „Анали“ су до данас пуних 38 година излазили непрекидно. Мењали су се само главни и одговорни уредници и уређивачки одбор.

У првом броју „Анала“ објавили су своје чланке аутори Милан Бартош, Борислав Т. Благојевић, Андрија Гамс, Мехмед Беговић и Драгомир Стојчевић, док су прилоге у рубрици „Судска пракса“ дали Михаило Јездић, Владимир Капор, Живомир Ђорђевић, Павле Димитријевић и Драгаш Ђ. Денковић, а међу приказима књига су и имена Боривоја Познића, Војислава Симовића и Љубице Кандић.

Први главни и одговорни уредник „Анала“ који је на тој дужности остао преко седам година био је предатни професор Правног факултета у Суботици и Правног факултета у Београду, као и министар без портфеља и министар правде у влади Цветковић–Мачек, Михаило Константиновић (1897–1982). У белешци поводом смрти проф. Константиновића у броју 1–2/1982. „Анала“ поред осталог стоји и ово: „Часопис „Анали“ са својим сарадницима, његов Уређивачки одбор и одговорни уредник јесу и увек су били свесни и поносни што су допринели настављању дела најзаслужнијег оснивача „Анала“, професора др Михаила Константиновића“.

И данас се „Анали“ везују за неумрло име и непролазну научну и педагошку славу проф. Константиновића, који је био један од најугледнијих и најпоштованијих професора у дугој историји Правног факултета у Београду. Правне студије је завршио и докторат правних наука стекао у Француској, у Лиону, прошавши претходно албанску голготу и после учешћа у својству добровољца у првом светском рату у француској војсци, на западном фронту.

Наставничку каријеру отпочео је на Правном факултету у Суботици, а наставио на Правном факултету у Београду, све до пензионисања 1969. Његов некадашњи студент, међу последњим живим корифејима Правног факултета у Београду, проф. Радомир Лукић, вели о проф. Константиновићу: „Имао сам част да те 1935. г. слушам његова заиста сјајна предавања која су остављала дубок утисак на све ондашње студенте, као и на његове касније студенте, све до његовог одласка у пензију”. И даље: „Било је право уживање слушати га како говори и гледати га како поступа”. Доласком на Правни факултет у Београду, проф. Константиновић отпочео је да ствара своју „школу”, засновану на проучавању судске праксе применом савремене правне науке. На посебном гласу били су његови курсеви за докторат на последипломским студијама и семинари на тим студијама којима је он руководио. Специјалност проф. Константиновића било је приватно право, најшире схваћено, као римско, породично, грађанско и привредно право. Али, проф. Константиновић био је свестрани познавалац и других грана права, па и социологије, историје, филозофије и других дисциплина „које омогућују дубљи и шири поглед на право”. У области приватног права проф. Константиновић деловао је и као велики кодификатор права, што је најсложенији и најфинији посао који правник може да обавља, за који су кадри само великани правничке струке. Тако је проф. Константиновић саставио нарте више закона из области породичног права (о браку, о односима родитеља и деце, о старатељству, о усвојењу) и грађанског права (Закон о наслеђивању, Закон о застарелости потраживања, Скица за нарт закона о облигацијама и уговорима).

Био је и председник комисије за израду Устава ФНРЈ од 1946. године. По ономе што је урадио на кодификацији југословенског грађанског права, проф. Константиновић „свакако стаје у исти ред са својим великим претходницима на томе пољу, Јованом Хашићем и Валтазаром Богишићем” (Б. Марковић). Но, проф. Константиновић је понајвише остао у свести својих студената као велики професор, префињени говорник и ненадмашан предавач. Тај принц међу правницима говорио је „одмерено, јасно, занимљиво, с оном отменошћу и елеганцијом која се обично припусује Французима и која је тако ретка у нашој средини” (Р. Лукић). Лик проф. Константиновића не би био потпуно ако би се пропустило да каже да је он био носилац и два велика ордена: албанске споменице и ордена заслуга за народ са златним венцем.

Рубрике које је својевремено увео у „Анале” проф. Константиновић, уз нека преправљања и догуне, остале су и данас. То су ове рубрике: чланци, дискусија, прилози, међународни преглед (не редовна рубрика), судска пракса, прикази, преглед часописа, библиографија (касније уведена рубрика), белешке, *in memoriam* и примљене књиге (попис тих књига). Као главни уредник, проф. Константиновић нарочито је неговао рубрику „судска пракса”, у којој се често појављивао као аутор. У тој рубрици ауторске прилоге имала су таква имена као што су: Мехмед Беговић, Радомир Лукић (из управно-судске праксе), Андрија Гамс, Владимир Капор, Јанко Таховић, Павле Димитријевић, Драгаш Ђ. Денковић, Војислав Грол, Владимир Јовановић и др.

У односе са сарадницима „Анала” проф. Константиновић уносио је много такта и образливости. Проф. Миодраг Орлић пише: „Његови савети били су драгоцено улутство свим сарадницима, јер су дати промишљено, бираним речима, с тежњом да се, ако треба, рад исправи и допуни, али да се не повреди личност сарадника”.

Од броја 3–4/1960. дужност главног и одговорног уредника „Анала” преузима проф. Милан Бартош (1901–1974). Проф. Бартош је докторирао у Паризу и кроз сва академска звања – од асистента до редовног професора – прошао на Правном факултету у Београду. Током универзитетске каријере предавао је, са њему својственом енергијом и радним еланом, разне делове приватног права, али је научну бразду најдубље заорао у области Међународног јавног права и Међународног приватног права. У првој области остало је његово монументално дело, „Међународно јавно право”, у три књиге (1954–1958), али ипак недовршено, док у другој области није дао целовит

систем, премда је обрадио многа питања, попека први пут у нашој науци. Ту је заступао тзв. територијалистичку концепцију, која је била више у духу са народном сувереношћу и националном државношћу. Но, проф. Бартош је важио за енциклопедијског познаваоца права, врсту научника која ће смрћу проф. Борислава Т. Благојевића сасвим нестати.

За данашња схватања несхватљиви су обим и разноврсност делатности којима се бавио проф. Бартош. Био је он први директор Института за међународну политику и привреду (1947–1949), главни правни саветник СИП-а (1949–1962), од 1946. опуномоћени министар, од 1949. амбасадор, а од 1953. државни саветник. Упућени тврде да је проф. Бартош био тај који је „ударио темеље модерно организоване међународноправне службе у СИП-у” (Б. Благојевић. Проф. Бартош био је и члан Комисије УН за међународно право, у којој је читав низ година активно учествовао у раду на кодификацији дипломатског и конзуларног права, као и међународног уговорног права. Посебно важну улогу имао је и у састављању Конвенције о специјалним дипломатским мисијама (чији је нарт израдио). Био је на високом функцијама у САНУ и дописни члан свих југословенских академија наука и уметности.

Још пре рата, проф. Бартош био је активни сарадник факултетског часописа „Архива”, не само као писац него и активно ангажован на уредничким пословима. Велику помоћ у раду пружао је ондашњим уредницима, Чедомиљу Митровићу, а касније и Михаилу Илићу. Тај робустан и хуман човек уносио је одушевљење у сваки посао којег би се латио, „заразно” делујући на своје сараднике. Најближи његов сарадник, проф. Борислав Т. Благојевић, који је био заменик проф. Бартоша на дужности главног и одговорног уредника „Анала” оставио је о проф. Бартошу следеће сведочанство: „Човек који је умео да ствара ученике и сараднике, широко пружајући могућност млађима да се чују и истакну”.

У време када је проф. Бартош вршио дужност главног и одговорног уредника „Анала” отпочело се са превођењем резимеа чланака, најпре на француски језик, као и превођењем на француски језик наслова у другим рубрикама (прилози, судска пракса). Отпочело се тада и са издавањем тематских бројева „Анала”, какви су били бр. 4/1961. у част двадесетогодишњице народне револуције, бр. 3–4/1962, посвећен Преднацрту устава СФРЈ од 1963. и бр. 3–4/1963, у којем је садржана дискусија о појму права.

После проф. Бартоша, од бр. 3–4/1966. дужност главног и одговорног уредника „Анала” преузима проф. Војислав Бакић (1914–1991). Проф. Бакић докторирао је на Правном факултету у Београду, на којем је све до одласка у пензију предавао предмет Породично право, за који је написао и уџбеник. Тај уџбеник писан јасно, прегледно и сажето доживео је многа издања, а једно време био је коришћен на рекордном броју правних факултета у земљи.

Проф. Бакић унео је у уређивање „Анала” много енергије и новина, углавном успевајући да одржи висок ниво часописа, на који га је уздигао његов оснивач, проф. Константиновић. У то време се усталио и технички изглед „Анала”, који до данас у основи није мењан. Садржај часописа није се давао више у импресуму, него у наставку, на континуираној пагинацији страница. У импресуму је остао само податак о саставу уређивачког одбора, а на задњој корици порука претплатницима. Уводе се преводи резимеа чланака на три светска језика (француски, енглески и руски), као и наслова других рубрика. Отворене су и две нове рубрике: факултетска хроника, што и приличи „Аналима” и студентски радови, у којој су као студенти објављивали своје радове многи садашњи наставници Правног факултета у Београду. Од 1969. уместо као тромесечни, „Анали” почињу да излазе као двомесечни (шест бројева годишње) часопис за правне и друштвене науке. Уведена је пракса објављивања радова (реферата) са сурета научних радника Правног факултета у Београду и страних правних факултета. Настављена је пракса објављивања тематских бројева, какав је био бр.4/1967, издат у част педесетогодишњице октобарске револуције. Први пут почињу да се издају

бројеви у част појединих професора Правног факултета у Београду, уприличени углавном поводом њиховог одласка у пензију. Такви су били бр. 1/1968, у част проф. Јована Ловчевића, бр. 1-3/1972, у част проф. Милана Бартоша, бр. 2/1973, у част проф. Милоша Радојковића, бр. 5-6/1974, у част проф. Мехмеда Беговића. И, напослетку, догодило се први пут у историји факултетског часописа – да буде забрањено растурање бр. 3/1971, у којем је објављена дискусија о фамозним уставним амандманима, о чија се решења још увек саплиће цела Југославија. Тим бројем Правни факултет у Београду спасао је своју душу, представивши се јавности као морално непоткупљива и научно далековидна институција. Цела јавност доживела је то реговање Правног факултета у Београду, забележено у поменутом броју „Анала” као пример моралне и научне стаменисти једне институције, што је подигло њен ионако висок углед у јавности. Прошле године (1990) тај број „Анала” доживео је свој „репринт”, који је свечано био представљен.

Проф. Бакић био је најдуже главни и одговорни уредник „Анала”. После њега дошао је на ту дужност проф. Војислав Симовић (1921– 1989), једини класични јавноправац међу уредницима „Анала”. Проф. Симовић докторирао је на Правном факултету у Београду, на којем је све до пензионисања био професор Уставног права и Комуналног система, док је тај предмет постојао. Био је неоспорно највећи послератни таленат у области уставног права у земљи, којег је синдром скептичног интелектуалца спутао да се изрази у волуминозним радовима и да успостави масовнију комуникацију. Био је вечити бунџија против баналности, труизама и општих места. Презирао је дескрипцију и експликацију, које су се издале за науку, тежећи увек да из појавних облика испеди смисао. У том дестилисању суштине од форме, трајних од ефемерних ствари, кињо је себе и малобројне њему научно и људски блиске. Таква природа, игром судбине сва саздана од пехова, имала је и тај пех да у невреме буде главни и одговорни уредник „Анала”. Њега су у том својству носили догађаји, уместо да он њих кроти својом концепцијом часописа. Бројеви „Анала” изашли под његовим руководством обухватили су две велике грађанскоправне кодификације (облигационог и стварног права) и реферате са научних сусрета наставника Правног факултета у Београду и страних правних факултета, који су у то време преко мере били учестали. Врло је мало простора било за реализовање некакве самосвојне уредничке концепције. Захваљујући свом фином осећању за традицију и корене, проф. Симовић је, по угледу на велике стране правне часописе, утиснуо у импресум „Анала” и преглед њихових главних и одговорних уредника, од момента њиховог оснивања.

Од броја 3-4/1982. „Анале” уређује проф. Обрен Станковић (1932–). Биолошком неминовношћу, вођење „Анала” прелази тако у руке послератне генерације. Проф. Станковић је докторирао и кроз сва академска звања на предмету Увод у грађанско и стварно право прошао на Правном факултету у Београду. Један је од ретких пасионирано школских људи, који је и као уредник „Анала” кренуо да успоставља ред. Свој уреднички деби везао је за оца-оснивача „Анала”, проф. Константиновића. Број 3-4/82. садржи изабране чланке проф. Константиновића. Ради уједначавања текстова, прописује правила за рукописе који се нуде „Аналима” и објављује их на задњој страни корица. „Анали” у импресуму објављују кратак историјат свог претходника, „Архива”, чији је смисао у копули: „а његово место на Правном факултету у Београду попунили су „Анали”, настављајући тако један континуитет започет 1906. год”. Такав исти смисао имају и бројеви 1-4/1983. „Анала”, посвећени њиховој тридесетогодишњици, и 1-3/1986. посвећени осамдесетогодишњици факултетског часописа. Под уредништвом проф. Станковића изашла су и четири броја „Анала” посвећена професорима-академцима: бр. 1-2/1984, у част проф. Јована Ђорђевића, бр. 3-4/1985, у част проф. Борислава Т. Благојевића, бр. 5-6/1985, у част проф. Радомира Д. Лукића и бр. 1/1987, у част проф. Драгослава Јанковића. Пажње вредна су и два тематска броја: бр. 5-6/1982, посвећен саветовању о подели права на јавно и приватно и бр. 2-3/89,

посвећен теми кибернетика и право. Проф. Станковић је унео новине и у рубрике „Анала”. Фаворизовану рубрику „Судска пракса”, од стране проф. Константиновића, разломио је у две рубрике: „Судска хроника” (систематизована и непретенциозно обрађена пракса одређених судских институција) и „Коментари судских одлука” (знатно амбициознији подухват, који укључује теоријско вредновање судске праксе и лични став аутора). Неке промене у вези са факултетским часописом под уредништвом проф. Станковића последица су и закона. Ту спадају децимална класификација чланака и апстракти и кључне речи чланка, који претходе тексту чланка, као и састав Издавачког савета „Анала” у импресуму. Заслуга је проф. Станковића што се појавио репринт бр. 3/1971. „Анала” чије је растурање забрањено судском одлуком. Та забрана је судском одлуком и скинута, што је омогућило поновно објављивање тог броја „Анала”. Велика је заслуга проф. Станковића и то што је цео тираж „Анала” покривен претплатницима.

И, ево, изађосмо из историје у садашњост. Број „Анала” у којем ће се појавити овај прилог биће посвећен сто педесетогодишњици Правног факултета у Београду. А од тог броја па надаље до следећег крупног јубилеја нека белешке у летопис факултетског часописа уноси будући летописац. „Где ја стадох, ти продужи”, што би рекао стари, добри Јован Јовановић-Змај.